

SOSYAL MEDYADA DİJİTAL AKTİVİST HARAKETLER ÜZERİNE KURAMSAL BİR İNCELEME

Sinem YEYGEL ÇAKIR¹

ÖZ

Bilgi iletişim teknolojilerinin etkisinde şekillenen günümüzün teknoloji merkezli iletişim dünyasında, belirli toplumsal olaylara dikkat çekmek ve eylem planları geliştirerek değişimleri sağlamak için çabalayan aktivist gruplar, sadece reel ortamda varlıklarını devam ettiremeyecekleri gerçeğini görmekteyiz. Bu durum dijital aktivizm kavramının ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Dijital aktivizmde Web 2.0'in etkisinde şekillenen kullanıcı merkezli sosyal medya, aktivist gruplar için önemli bir varlık alanı, iletişim ve eylem merkezi haline gelmekte ve reel ortamla eşgüdümlü olarak kullanılmaktadır. Web 2.0'in etkisinde temellenen kullanıcı merkezli bir paylaşım alanı haline gelen bilgi iletişim teknolojilerindeki yeni yaklaşım, uzaklık baskısı ve zaman baskısı olmadan ortak ilgileri ve amaçları etrafında insanların bir araya gelmesini kolaylaştırmaktadır. Bu süreçte dünyanın bir köşesinde yaşanan bir çevre sorunu, bir olay çok kısa bir süre içinde dünya genelinde çok sayıda insanın gündemine bir iki tıklama ile düşebilmekte, gündeme oturmakta, sanal ortam üzerinden sosyal etkileşime dönüşebilmektedir. Bu çalışmada dijital aktivizm kavramı ve sosyal medyanın dijital aktivizmde üstlendiği role yönelik kuramsal alt yapıya yönelik yapılan literatür çalışmaları incelenerek kuramsal olarak bir durum tespiti yapılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aktivizm, Dijital Aktivizm, İnternet, Sosyal Medya, Sosyal Ağlar

A THEORETICAL ANALYSIS ON DIGITAL ACTIVIST MOVEMENTS ON SOCIAL MEDIA

ABSTRACT

In today's technology-centered communication world, shaped by the effects of information and communication technologies, activist groups working to draw attention to certain social events and to develop plans to secure changes understand that they must go beyond the physical environment. This situation has led to the emergence of digital activism concept. In digital activism, user-centered social media, shaped by the effects of Web 2.0, has become an important realm of existence and center of communication and action for activist groups. It is now used in coordination with the physical environment. The new approach in information and communication technologies, which has become a user-centered sharing environment due to the effects of Web 2.0, facilitates the bringing together of people around common interests and objectives, without the pressures of distance and time. As a result, an environmental issue occurring in one corner of the world can become the main topic of many other people's agenda world-wide within a very short period of time and with just a few clicks. The virtual environment can thus be transformed into a social effect. The study analyzes the literature studies which are conducted on theoretical foundation concerning the concept of digital activism and the role of social media in digital activism. Therefore the study aims to identify the situation theoretically.

Keywords: Activism, Digital Activism, Internet, Social Media, Social Networks.

¹ Doç. Dr. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, Reklamcılık Bölümü, sinem.yeygel@ege.edu.tr

Giriş

Sosyal medya olgusunun her geçen gün bilgi iletişim teknolojileri merkezli iletişim sürecinde kazandığı önem, sadece teknoloji merkezli kişilerarası iletişim ya da pazarlama iletişimi süreçlerinde değil, belli amaçlar için bir araya gelmiş ve ortak bir hedefe ulaşmak için çabalayan grupların kendi içlerinde ve birbirleriyle olan iletişimlerinin gerçekleşmesinde de kendini göstermektedir. Wikiler, sosyal ağ siteleri, içerik paylaşım siteleri ve bloglar gibi sosyal medya araçları, internetin doğasından kaynaklanan eş zamanlı, hızlı, sınır tanımayan bilgi yayılımına olanak sunan yapısına ek olarak, Web 2.0 teknolojisinin de sunduğu avantajla, kullanıcı merkezli bir yapı göstermekte ve tasarım, içerik oluşturma ve sistemi işletmede kullanıcı yönlü, kolay ve yüksek teknik bilgi gerektirmeyen bir yapı sunmaktadır.

Bu süreçte sosyal medyanın sunduğu avantajlar sosyal, politik, ekonomik ya da kültürel anlamda toplumsal yapının genelini ilgilendiren konularda yaşanan birtakım haksızlık, ayrımcılık ya da suiistimallere dikkat çekmek, farkındalık yaratarak birtakım davranışsal değişimler yaratmak için harekete geçen aktivist grupların da dikkatini çekmektedir. Kısa sürede, çok sayıda insana, herhangi bir zaman ve mekan sınırı olmadan ulaşmak, fikirlerini öğrenmek ve belli bir konu hakkında bir kamuoyu yaratmak çabası içinde olan aktivistler için internet ve özellikle sosyal medya, paha biçilemez bir iletişim ve etkileşim ortamı olarak varlığını göstermektedir.

1. Sosyal Medya Kavramı

İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ve özellikle iletişim sürecinde bu teknolojilerin kazandıkları rol, internetin kişiye özel, hızlı ve etkileşimli iletişime olanak sunan yapısı, kullanıcının merkezde yer aldığı sosyal medya kanallarının ortaya çıkması ile daha da kuvvetlenmiştir. Dünyanın çok farklı coğrafi alanlarında benzer ilgi alanları ve amaçlar etrafında toplanan insanlar, kendi özgürlük alanları ve inisiyatifleri kapsamında oluşturdukları farklı sosyal medya araçları üzerinden fikirlerini paylaşabilmekte, kamuoyu oluşturabilmekte ve ortak hareket edebilmektedirler. Bu noktada sosyal ağ siteleri, bloglar, wiki'ler, içerik paylaşım siteleri gibi sosyal medyanın

etkin araçları iletişim sürecini hızlandıran ve güçlendiren yapıları ile dikkat çekmektedirler.

Web ortamları ve sosyal medya, kullanıcılar olarak da tanımlanan hedef kitlelere gündün güne daha fazla ulaşan ortamlar haline dönüşmüştür. Öyle ki, merak edilen bir konuda öncelikle başvurulacak kaynaklardan akla ilk gelen internet ve özellikle arama motorları olmaktadır. Bilgiye erişim, internet sayesinde oldukça kolaylaşmıştır (Elden ve Özdem, 2015: 194).

Sosyal medya, farklı düzeylerde iletişimi kolaylaştıran, yeni ve çeşitli platformları bir araya getiren, mesaj atmak, e-posta göndermek ve dosya paylaşmanın yeni sistemlerini sunan alanlardır. Bu ortamlar farklı uygulamalar ve veritabanlarına erişmek yoluyla programlamaya da olanak sağlar (Cusumano, 2011: 31).

Temelde sosyal medya üç temel unsur üzerinde yapılandırılıp tanımlanabilir. Bu unsurlar ve içerikleri özetle aşağıdaki gibi açıklanabilir (Ahlqvist vd., 2008: 13):

- **İçerik:** Kullanıcılar fotoğraf, resim, video, kısa bilgiler, taglar, eleştiri yazısı, öneriler gibi birçok değişik şekilde içerikleri sosyal medya üzerinden yayımlayabilirler.
- **Topluluklar:** Sosyal medya, benzer ilgileri olan insanlar benzer eylemleri yerine getirdiklerinde içeriklerin yaratılarak yüklendiği ve bu benzer ilgiler etrafında katılımların sağlandığı alanları oluşturur.
- **Web 2.0:** İçerik yaratılması ve paylaşımı konusundaki dijital teknolojilerin gelişmesi, bireylerin kolaylıkla internette katılımcı bir özellik kazanmalarını sağlayan web teknolojileri ve uygulamalarını beraberinde getirmiş ve bu durum sosyal medya kavramını oluşturan üçüncü temel yapı taşı olan Web 2.0 teknolojisi ile açıklanmıştır.

Sosyal medya ile kullanıcılar bağımsız oldukları bir alan boyunca web sayfalarında fikirlerini paylaşmaktadırlar. Günümüzde topluluklar aktif olarak sosyal ağlar üzerinden bilgileri göndermekte ve araştırmalarını yapmaktadırlar. Kullanıcılar

sosyal ağlar üzerinden verilerini toplayarak fikirlerini biçimlendirebilmektedirler. Tüm bu unsurlar bağlamında bakıldığında sosyal ağların üyeler arasında yoğun ilişkiler kurulması, hızlı organize olmaya imkan sunması, belirli bir konu ya da olay ile ilgili bilgi/kanaat oluşturma ve sentezleme yapmayı kolaylaştırması ve doğru olan, topluluk ile ilgili olan bilgiyi seçmeyi sağlayacak bir bilgiyi süzme özelliğine sahip olması gibi temel niteliklerinden bahsedilebilmektedir (Kane vd., 2009: 3-5).

Sosyal ağlar, kullanıcı merkezli içerik oluşumuyla, kolay kullanılabilen, içeriğin rahatlıkla oluşturulabildiği ve iletişim sürecini zaman ve bilgi paylaşımı açısından hızlandıran yapılardır. Bu nitelikleri ile sosyal medya sanal dünyanın belki de kullanıcı egemenliği en kuvvetli yapılarıdır. Bu açıdan bakıldığında da kişilerarası iletişim süreci, sanal dünyada teknoloji merkezli, karşılıklı ve birebir gerçekleştirilen bir nitelik kazanmaktadır.

Sosyal medya ve sosyal ağ siteleri denildiğinde akla ilk gelen site Facebook'tur. En popüler sosyal ağ sitelerinden biri olan Facebook, aynı zamanda internette en fazla erişime sahip olan web sitelerinden biridir. Facebook dışındaki diğer popüler sosyal ağ sitelerine baktığımızda karşımıza YouTube, Twitter ve MySpace çıkmaktadır. Söz konusu sosyal ağ siteleri kullanıcı merkezli içeriklerin yaratılması ve değişimine imkan sunmakta, kullanıcılar kendi profillerini oluşturabilmekte ve kendileri hakkında paylaşmak istedikleri her şeyi (fotoğraflar, videolar ve başka internet bağlantıları) bu alanlardan paylaşabilmektedirler (Kariza, 2010: 27).

Bu bağlamda bakıldığında, sosyal medya üzerinden bir araya gelen aktivist bireyler ve gruplar sanal topluluklar oluşturmakta ve sosyal ağ siteleri, bloglar gibi yeni nesil iletişim kanallarından zaman ve mekan sınırlaması olmadan amaçları bağlamında kamuoyunda bir tepki oluşturmaya ya da yardım toplamaya çalışmakta, kendi içlerinde ve aktivist gruplardan kamuoyuna enformasyon akışını da bu sosyal medya araçları üzerinden gerçekleştirebilmektedirler.

Aktivistleri sanal ortamda bir araya getiren söz konusu sanal topluluklar daha çok muhalif bir yapı göstermekte ve bu gruplar genellikle ana akım uygulamalara, değerlere

ve felsefelere reaksiyon gösteren bir biçimde şekillenmektedir (Kane vd., 2009: 4-5). Bu süreçte bilgi iletişim teknolojilerinin aktivist grupların sanal ortamdaki hareketliliklerini hızlandıran etkisi çok önemli bir boyut kazanmaktadır.

Bu noktada teknoloji temelli iletişime getirilen bir eleştiri olarak, insanların kişilerarası iletişim biçimlerine kendilerini kapadıkları ve çevrimiçi olarak birlikte hareket etmeyi seçtikleri de görülmektedir. Dolayısıyla teknoloji temelli iletişimde sanal ortamın sosyal ağlarında bir araya gelen sanal toplulukların birbirleriyle kurdukları iletişim dikkate değer bir noktaya gelmeye başlamaktadır (Kyllönen, <http://sections.ecrea.eu/CD/docs/kyllonen.pdf>, s: 7). Bu noktada sosyal ağların söz konusu güçlü etkilerini anlamak için yeni nesil iletişim ortamlarından biri olan internetin sahip olduğu güçlü etkiyi anlamak gerekmektedir. İnternetin sahip olduğu bu güçlü etki aşağıdaki temel unsurlar bağlamında değerlendirilebilir (Jansen, 2010: 40):

- İnternet belirli bir amaca ulaşmak ya da bir toplumsal soruna çözüm bulmak için çabalayan bireyleri ya da organizasyonları bir araya getirebilme özelliğine sahiptir. Özellikle Web 2.0 gibi kullanıcı merkezli içerik üretimi ve bilgi akışına izin veren yapılarda söz konusu birlikteliği ve işbirliğini sağlamak daha da kolaylaşmaktadır.
- İnternet aktivist grupların kendi üyelerinin ötesinde yeni bireylere ulaşmayı sağladığı gibi, sanal bir topluluk haline gelen aktivist grubun gücü ve hareket kabiliyetini de arttırmaktadır.
- İnternet, farklı coğrafi konumlarda oluşmuş olan aktivist grupların belli bir amaç etrafında bir araya gelmesini de kolaylaştırmaktadır.

Güçlü nitelikte bir çevrimiçi iletişim aktivist hareketler bağlamında değerlendirildiğinde aşağıda sıralanan özellikleri içermektedir (Whelan, <http://thechangeagency.org>):

- Çevrimiçi taktikler bağdaşık ve tutarlı stratejilerle uyumludur.
- İnsanları belli bir amaç etrafında bağlar, güç verir ve uyarır.

- Somut eylemlere geçmek için çok büyük miktardaki insanı harekete geçirir.
- İnsanları belirli bir eylem etrafında nasıl toplayacağı hakkında seçenekler sunar.
- Ağızdan ağza iletişime olanak sunar, yeni ve farklıdır.
- Yorumları iletmek için yeterli miktarda ve içerikte bilgiyi sağlayan kısa ve net mesajları içerir.
- Etrafında harekete geçilecek eylem ya da savunulacak dava tanımlanmıştır.
- Çevrimiçi ve çevrimdışı organizasyonlar arasında güçlü bir bağın yanı sıra bölgesel ilişki ve etkileşimlere fırsatlar sunar.
- Lobicilik, yardım toplama ve topluluk eylemlerini kombine eder.
- Eğlenceli, zeki ve dik, yerleşmiş inanç ve geleneklere karşı duran, ironik, cesur ve korkusuz bir yapısı vardır.
- İyi bir zamanlama ile çalışır (bilginin güncellenmesi, eylem ve hızlı tepki)
- İşbirliği kurmaya ve farklı topluluklar arasında ortaklıklarla hareket etmeye imkan verir.
- İnsanların farklı bir şey yaptıklarını hissetmelerine yardımcı olur.
- Büyük ve gelişmiş veri tabanlarına ulaşım sağlar.
- İnternetin ötesine ulaşmak için yaratıcı kaynaklar sunar.
- Etkileşimlidir (kullanıcı kontrollü içerik, topluluk yaratmak ve bu topluluk ve diğer dinamiklerle bağlantı kurulduğu hissini yaşamak, geribildirim ve etkinin sonucunu değerlendirme)
- Görsel olarak ilginç bir arayüz içermektedir (görsel, işitsel, dinamik ve statik içerik)

2. Aktivizm Kavramının Tanımı ve Dijital (Online) Aktivizm

Aktivizm terimi 1970'lerin ortalarında ortaya atılmış kısmen yeni bir kavram olarak değerlendirilebilir. Kavram en basit biçimiyle, tarihi yaratmak ya da değiştirmek ve harekete geçmek gücü olarak tanımlanmaktaydı. Genç bir aktivist olan Gitlin'e göre 'kavram bize dünyanın sadece bu olmadığını, değiştirilebileceği ya da biçimlendirilebileceğini hatırlatmaktadır.' Aktivizm teorik olarak sosyal değişim teorisi, toplumsal hareket (sivil hareket) teorisi ile direniş, savunma ya da protesto gibi kavramları da belli bir düzeyde içermektedir. Aktivizm, toplumların geleceklerinin oluşturulmasıdır. Bu bakış açısından aktivizm, değişim için mücadelenin pratiklerini, yenilikçi ve ilerlemeci olduğu kadar tutucu eğilim ve amaçlar tarafından da ortaya çıkartabilir (Cammaerts, 2007: 217).

Genel anlamda aktivizm, toplumsal ya da politik değişimi meydana getirmek için maksatlı bir biçimde yapılan eylem olarak tanımlanabilir. Bu eylem özünde çekişmeli ya da tartışmalı durumlarda taraflardan birini desteklemek ya da muhalefet etmektir. Aktivizm kelimesi sıklıkla protesto veya muhaliflik ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak aktivizm sayısız politik yönlendirmede de yer bulabilir ve bir gazeteye ya da politikacıya bir mektup yazmaktan, politik kampanyadan, ekonomik aktivizmden (tercih edilen şirketleri desteklemek veya boykot etmek gibi), toplantılardan, blog yapmaktan ve sokak yürüyüşlerinden, grevlere ve hatta gerilla taktiklerine kadar geniş bir yelpaze içinde oluşabilir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Aktivizm>).

Bir aktivist, var olan toplumsal durumda birtakım değişimler meydana getirip, yaymak için çabalayan aktif bir bireydir. Aktivizm belirli bir toplum içindeki marjinalize edilmiş durumları içermektedir ve belirli bir ideolojiyi benimsemiş bir aktivistin amacı, spesifik bir konuda toplumda hakim olan kavram, olgu ya da içerik ile mücadele etmektir. (Kyllönen, <http://sections.ecrea.eu/CD/docs/kyllonen.pdf>, s: 4).

Aktivizm, hem ilerici nitelikli değişimleri desteklemek hem de adaletsiz oluşumları durdurmak açısından etkili olan katılımcı toplumsal çabaları içermektedir. Örneğin; aktivizm borçların hafifletilmesi, cinsiyet sorunları, AIDS, hayvan hakları, anti-tüketicilik, çevrecilik, çocuk işçiler, ırkçılık, insan hakları, kadın hakları ve küresel

ısınma gibi birçok önemli toplumsal, politik ve ekonomik soruna farkındalığın arttırılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda aktivizm geniş anlamda, lobicilik, bir davanın savunulması, müzakerelerin yapılması, protesto, kampanyalar düzenlenmesi ve farkındalığın arttırılması gibi eylem stratejileri yoluyla bir grubun davranışlarında değişim yaratmak amacıyla gösterilen çabalar olarak tanımlanabilir (Koffel, <http://www.unesco.org>, s: 117-118).

Aktivizmin temel alt yapılarından biri olarak toplumsal hareket (sivil hareket) teorisi (social movement theory), potansiyel sosyal, kültürel ve politik sonuçlar kadar bunların hangi biçimlerde ortaya çıktığı, sosyal hareketliliğin neden meydana geldiğini açıklamaya çalışan sosyal bilimlerle ilgili interdisipliner bir çalışmadır (http://en.wikipedia.org/wiki/Social_movement_theory). Toplumsal hareket teorisi, birbiriyle ilişki içinde olan ortak ilgi alanları içindeki gruplarda bireyler için faydalar elde eder, sosyal reformlar üretir ve toplumun oluşturulmuş yapısına erişmeyi reddeder (http://stmarys.ca/~evanderveen/wvdv/social_change/social_movement_theories.htm).

Küreselleşmenin hem sonucu hem de nedenleri arasında yer alan bilgi iletişim teknolojilerindeki değişimler ve gelişmeler aktivizm kavramında da değişimleri beraberinde getirmektedir. Bilgi iletişim teknolojilerinin var olduğu ve etkisini farklı ağları bir araya getirerek güçlendirdiği her yerde iletişim olgusundan bahsetmek mümkündür. Ağların etkileşimiyle kendini gösteren yeni nesil iletişim ise, farklı coğrafyalarda birbirlerinden uzakta yaşayan ama aynı amaç ve yaşam anlayışlarını paylaşan insanlardan oluşan toplulukların oluşmasını ve bu toplulukların gözettikleri amaçlar etrafında bir arada hareket etmelerini beraberinde getirmektedir. Toplumsal amaçlar için bir araya gelen ve bilgi iletişim teknolojilerini bu amaçlar için bir eylem platformu olarak kullananlar, dijital aktivizm ruhunu ortaya çıkarmışlardır.

İnternet, iş süreçlerini yürütmek ve politik pratikleri ortaya koymak konusunda büyük değişimleri beraberinde getirmiştir, ancak bu değişimin sınırları ve boyutları belli belirsiz olarak algılanmaktadır. Teknoloji, çok boyutlu ve ani oluşan iletişimi geçerli kılmaktadır ve her bir yeni alıcı için marjinal maliyetleri azaltmaktadır. Sanal ortam olarak tanımlanan bu alan, bireylerin performanslarını ve koordinasyonlarını daha çok çevrimiçi

olarak gösterdikleri alanlardır. Web protestoları, düşük standartları ve çığneden hakları gözler önüne sermek ve bir direniş göstermek üzerine gerçekleştirilir. İnternet yoluyla, dünya çapında hükümet politikalarının eleştirildiği protestoları takip etmek, dünya çapındaki gösterileri koordine etmek, insan hakları suistimallerine yönelik raporları yayınlamak ve geleneksel medya tarafından gözden kaçırılmış, göz ardı edilmiş ya da devlet sansürü tarafından hedeflenmiş yaklaşımları ortaya koymak mümkün olmaktadır. İnternet, bloglar, haber panoları ve sosyal ağlar üzerinden hem haber niteliğindeki bilginin üretilmesi, yayılması hem de dijital aktivist kuruluşların yeni biçimlerinin hızla geliştiği bir alandır (Jacobs, 2005: 68).

Bilgi iletişim teknolojilerinin ve özellikle internetin, görece de olsa özgürlükler, zaman ve mekan kısıtlaması olmadan dünya çapında geniş bir coğrafi alana hızla bilgi yayılımına imkan vermesi gibi özellikleri dijital aktivizm açısından olumlu sonuçlar yaratabilmektedir.

Bunun yanı sıra dijital aktivizm ve çevrimiçi halk desteği hareketlerinin gelişimi, çevrimdışı toplumsal hareketler ve politik hareketliliği de çoğaltmaktadır (McPhilips, 2006: 332). İnternet ve internetin aktivizm üzerindeki etkisi, günümüzde göz ardı edilemez düzeyde kendini göstermektedir. Bununla birlikte birçok sivil toplum örgütü, interneti kullanmanın bir takım sınırlılıklarla çevrelendiğinin, aynı zamanda da erişim ve hedeflemenin açıkça belirlenebilmesi avantajının da bilincindedir. Bu nedenle bu tür aktivist kurumlar, medya stratejilerini basılı ortamlar ve radyo gibi geleneksel medyayı da içerecek şekilde çeşitlendirmekte ve aktivistler arasındaki güveni inşa etmek, organizasyonlar arasındaki işbirliğini kurmak ve doğrudan eylemin değişik biçimlerini belirlemek için çevrim dışı geleneksel ortamlarda bir araya gelmektedirler (Cammaerts, 2007: 220-221).

Dijital teknoloji, bilginin toplanması, yayınlanması için etkili bir teknolojik alt yapı sunmaktadır. Ayrıca bir web sitesi, diyalog geliştirmek ya da tartışmak ve lobicilik ya da bir organizasyon için finansal destek sağlamak için buluşma yeri haline gelebilmektedir. Sanal aktivizm, online (çevrimiçi) aktivizm, net protestosu, haktivizm ve cyberjamming olarak bilinen genel dijital aktivizm kavramları da hızla gelişmekte ve evrimleşen bir alan olarak değerlendirilmektedir (Rolfe, <http://digitalstrate>

gist.typepad.com). Dijital (online) aktivizm; bilgi iletişim teknolojilerinin hızlı ve geniş kapsamlı iletişimlerini sağlamak, bilgiyi yaymak, toplanan yardımları arttırmak ve/veya toplumsal olaylar için destekleri harekete geçirmek ve koordine etmek için toplumsal hareketlerin yaratılması amacıyla kullanımıdır (Kvansay vd., 2009: 17).

Bu bağlamda online ya da dijital aktivizm ve internet temelli stratejiler en basit şekliyle iki biçimde kategorize edilebilir. Birincisi, internet aktivitelerinin gerçek yaşamdaki aktiviteleri desteklemesidir. Bu stratejide siteler gerçek yaşamdaki protestoları organize eder ve oluşumlarını kolaylaştırır. Örneğin, Greenpeace gibi gerçek yaşamda da var olan bir aktivist grup web sitesini aktivist hareketleri hakkında bilgilendirme yapmak amaçlı kullanabilir. İkinci stratejide ise internetteki aktivist hareket, grubun kendi haklarını korumak ve bu konuda protestolar yapmak için biçimlendirilip tasnif edilebilir. Bu stratejiye örnek olarak viral mesaj uygulamaları ya da bilgisayar programlarına girmek gibi uygulamalar gösterilebilir (Considine, 2003: 134).

Denning'e (2001) göre ise dijital (online) aktivizm, kamuoyunu ilgilendiren bir gündem ya da olayı desteklemek için internetin normal, yıkıcı olmayan kullanımı olarak tanımlanmakta ve online aktivizmin kavramsal olarak çatısını kuran ve aşağıda açıklanan 5 temel modeli ortaya koymaktadır (Kvansay vd., 2009: 4-5):

- ***Koleksiyon Modeli:*** İnternet, ihtiyaç duyanlara sosyal yardım sağlamak, üyelik ve bir amaç için maddi yardım toplamak, organizasyon için internetin etkin kullanımının yanı sıra, toplumsal olaylara dayanan bilgilerin toplandığı geniş bir dijital kütüphane olarak değerlendirilebilir.
- ***Yayımlama:*** İnternet aynı zamanda aktivist amaçlı hareket eden kullanıcıların misyon ve eylem amaçlarını yayımlama amaçlı olarak da kullanılabilir. Bir davayı savunan aktivist gruplar ve bireyler, e-posta listeleri yoluyla, haber gruplarına ya da mesaj panolarına bilgi ileterek, web sitesi, bloglar oluşturarak iletmek istedikleri bilgileri sunup

örneğin destekçiler için bilgi kaynağı ve bir araya gelebilecekleri ortamlar oluşturmak amacıyla da kullanabilmektedirler.

- ***Diyalog:*** İnternet, belli bir konuyla ilgili halka açık ya da özel diyaloglar için sosyal alanlar olarak da hizmet vermektedir. Diyalog; söz konusu sorunla ilgili son gelişmeleri yorumlamak ve tartışmak, diğerlerinin eylemlerini etkilemek ya da sorulara cevap vermek için kullanılabilir.
- ***Eylemin Koordinasyonu:*** İnternet zaman-mekan baskısı olmadan; grubu harekete geçirecek eylem planlarının iletilmesi, zamanlamanın ayarlanması ve koordine edilmesi, eyleme yönelik alternatifler arasından seçim yapmayı içeren karar alma süreçlerinin koordine edilmesine yardım etmektedir.
- ***Karar Vericilere Yönelik Lobi Çalışmaları Yapmak:*** İnternet belirli konularda karar verici konumunda olan otoritelerin düşüncelerini ve eylemlerini etkilemek amacıyla iletişim kurulan ve lobi faaliyetlerinin başlatıldığı alanları da oluşturmaktadır. Online imza toplamak, daha güçlü grupların eylemlerine karşı protesto geliştirmek için kullanılmaktadır.

Denning'in ortaya koyduğu online aktivist hareket modellerinden sonuncusu olan lobicilik modeli, aktivist hareketlerin hem internet hem de reel ortamda eş zamanlı olarak yerine getirilmesini içermekte ve başarılı sonuçların alınması adına da etkili bir model olarak görülmektedir. Bu durum online aktivizmin başarılı bir şekilde amacına ulaşması açısından, sanal olanla reel olanı bir araya getirmek gerekliliğinin de sağlanmış olmasını beraberinde getirmektedir.

Dorothy E. Denning, internetin gruplar ve bireyler tarafından nasıl kullanıldığına yönelik yaptığı analizler sonucunda aktivistler tarafından internetin kullanımındaki üç temel modeli de ortaya koymuştur: *aktivizm*, *haktivizm* ve *cyber-terörizm*. *Aktivizm*, herhangi bir gündem ya da toplumsal sorunun desteklenmesinde internetin ortak hareket edilmesi için bireysel ya da grupsal bazda kullanımını ifade etmektedir. Aktivistler interneti araştırma yapmak, toplumsal sorunla ilgili bilgiyi göndermek ve reel ortamda

gerçekleştirilecek aktivist hareketlerin planlanması ve koordine edilmesi için kullanılmaktadırlar. *Haktivizm*, bilgisayar korsanlığı olarak da tanımlanan “hacking” tekniklerinin kullanıldığı işlemleri içermektedir. Bu teknikler; hedef alınmış bir web sitesine ya da hedef alınmış bir server/bilgisayara erişimi geçici olarak engellemek olarak tasarlanabilir. Ancak burada söz konusu niyet ciddi ya da uzun süreli bir zarar vermeyi içermez. Bilgisayara saldırı düzenlemek ve bilgisayar virüsleri haktivizm örnekleridir. *Cyber-terörizm* ise, can kaybı, şiddetli ekonomik zararlar gibi ağır hasarlara neden olmak için internetin bireyler ve gruplar tarafından kullanımını ifade etmektedir (McPhillips, 2006, s:332).

Svitanides dijital aktivizme yönelik yaklaşımları üç gruba ayırmış, iyimserler, kötümserler ve tutarlılardan oluşan bir ayırım yapmıştır. Dijital aktivizme karşı iyimser tavır içinde olanlara göre, dijital imkanlar sayesinde hızla örgütlenebilen bir toplum güç dağılımında dengeyi daha iyi sağlayabilir. Örgütlü toplum geleneksel hiyerarşide yaşanan güç dağılımındaki adaletsizlikleri minimize edebilir ve otoriter yönetimlerin ortaya çıkmasını zorlaştırır. Dijital imkanların sağladığı hızlı örgütlenme becerisi iyimser yaklaşım sahipleri için bu açıdan pozitif görülmektedir. Diğer taraftan dijital aktivizmin insanlığı negatif etkileyeceğini iddia edenler de mevcuttur. Dijital aktivizme kötümser yaklaşanların çekincesi ise, teknolojinin anti-demokratik yollarla kontrol altına alınması ve kötü niyetle kullanılma ihtimalidir. Teknoloji baskıcı yönetimler, hacker gibi bireyler ya da terörist gruplarca ele geçirilip büyük kaoslara yol açabilecek bir yapıya sahiptir. İnsan hayatını kolaylaştırmadaki pozitif yönü bir yana kötü amaçlı kullanılması halinde teknoloji büyük kaos potansiyeline de sahiptir. Kötümserler de tam olarak bu noktaya işaret etmektedirler. Bu iki gruptan da farklı yaklaşım sergileyen bir de tutarlılar grubu vardır. Tutarlılar dijital aktivizme negatif ya da pozitif bir yaklaşım içinde değildir. Onlara göre mobilizasyon, mesaj yayılması, organizasyon gibi offline aktivizm taktikleri online imkanlar sayesinde daha hızlı yapılabilmektedir ama bu aktivizme yeni bir anlam yükleyecek kadar önemli bir etken değildir (Svitanides'den Aktaran Turhan, 2017:29).

Dijital aktivizmin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri, ‘dijital fanus etkisi’ diye de adlandırılan ve temelde internette sosyalleşen, sanal topluluklarda bir araya gelen ya da bireysel olarak sanal ortamda varlığını ortaya koyan insanların bir banner’a tıkladıklarında Afrika’daki açları doyurmaya katkıda buldukları, yağmur ormanlarını kurtardıkları ve ozon deliğini kapattıklarını düşüncülerinin yarattığı olumsuzluklardır. İnternetin her şeye rağmen bir mücadele aracı olabileceğini düşünenler, dijital ağlarla gerçek

yaşamı birleştirerek bu fanus etkisini kırabilmektedirler. Öyle ki, dijital aktivizm ancak dijital olmayan hedeflere yönelik olarak 'hibrid' yapılarda kurgulandığında yani sokakla buluştuğunda gerçekten işe yarayabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında dijital aktivizmin ağ etkisi, muhalefeti küresel çoğunluklarla etkileşime sokup beslerken, yerel tekillikleri, özellikle kent, hatta mahalle ölçeğinde örgütlenen yerel toplulukların eylemlerini ağ etkisiyle bölgesel, ulusal, küresel ölçeklerde ses getirecek hale getirmekte, böylece de etkilerini arttırmaktadır. Özetle dijital aktivizmin etkili olabilmesi için gerçekliğe genişlemesi gerekmektedir (Uçkan, 2010: 6).

Dijital aktivizm kavramına yönelik tanımlara ve uygulamaların geneline bakıldığında temelde dijital ortamda yürütülen her türlü aktivist faaliyeti tanımlamak için kullanıldığı ve bu açıdan bakıldığında kavramın içeriğinin biraz zayıflayarak nötr bir hale geldiği görülmektedir. Aslında bu tarz bir tanımlamanın belli bir sınırlama içinde bir gerçekliğe işaret ettiğini, *digital slacktivism (dijital tembelcilik)*, *clicktivism (tıklamacılık)* gibi terimler üretildiğini görmekteyiz. Bu terimler, dijital ortamın aktivizmi sadece internette bir şeyler yazarak, başkalarının yazdıklarını paylaşarak, bir şeye tıklayarak günlük aktivizm kotasını doldurup huzura eren kitlelerin ataletine indirgeme tehlikesine de işaret etmektedir ki, bu durum dijital aktivizm kavramını bir parça etkisizleştiren ve yukarıda da dikkat çekilen bir tür *dijital fanus* etkisine işaret etmektedir (Karagöz, 2013:141).

Sosyal medya üzerinden gerçekleşen dijital aktivist hareketler temelde reel ortamda bir grup ya da gruplardan oluşan ağın varlığı durumunda daha güçlü bir nitelik kazanacaktır. Reel olarak var olan bir aktivist hareket interneti kullanarak etkileme gücünü, bilgi yayılımında hızı ve daha çok kişiye kısa zamanda ulaşma imkanını elde ederek aktivist hareketin gücünü arttırabilir.

Sosyal medyanın kalbi insanlardır. Sosyal medya bireylere sosyal olaylara dahil olmak ve yaklaşımları değiştirmek, dijital aktivizme katılmak, kalabalıklar ile toplumsal olayları desteklemek, daha iyi bir noktaya ulaşmak ve daha iyi bağlantılar ile kriz olarak nitelendirilebilecek bir durumu çözmek için imkanlar sunmaktadır (Rajapat, 2009: 29-30). Dijital aktivizmde sosyal medyanın gücü yadsınamaz bir şekilde kendini göstermektedir.

3. Sosyal Medyanın İletişim Gücü ve Dijital Aktivizm

Teknoloji merkezli bir yaşam içinde varlığını sürdüren günümüzün tekno-bireyi, iletişimden, hayatını devam ettirmesi için gerekli olan en basit eylemlere kadar birçok yaşamsal aktivitesini bilgi iletişim teknolojileri ekseninde planlamakta ve yürütmektedir. Bu süreçte sosyal medya, özellikle hızlı bilgi yayılımı, ortak ilgi alanlarına sahip bireyleri zaman ve mekan sınırlılığı olmadan bir araya getiren basit nitelikli teknoloji temelli yapısı ile günlük yaşamdaki güçlü etkisini hissettirmektedir. Bu noktada sosyal medya çeşitli toplumsal sorunlar etrafında bir araya gelen ve çözüm arayışları içerisinde olan aktivist grupların da küresel ölçekte bir araya geldiği sanal platformlar olarak varlık göstermektedir.

3.1. Sosyal Medyada Sosyal Sermaye Etkisi ve Dijital Aktivizm

İnsanlar yaşadıkları toplum içinde sosyal bir varlık olarak vardılar ve bu nitelik insanoğlunun en temel beceri ve özelliklerinden biridir. Toplumun meydana gelmesi de sosyal bir varlık olmak ile ilişkilidir. Toplum sadece bireysel üyelerinin bir ürünü değil; onu oluşturan grupların da bir ürünüdür. Öyle ki; toplumu oluşturan gruplar arasındaki ve grupların içindeki bireyler arasındaki toplam ilişkiler şaşırtıcı karmaşıklıkta bir şebeke oluşturmakta ve hayatta kalmak daima grup çabasına dayanmaktadır (Shirky, 2010: 18).

Bu noktada bireyleri toplum içinde bir araya getiren ve onları bir arada tutan temel olgu, iletişim ve bu ortak iletişimle yaratılan bireyler arası ortak sosyal sermayenin gücü olarak karşımıza çıkmaktadır. İletişim ve bireyler ve/veya gruplar arasında yaratılan güçlü bağın bir tür yansıması olan sosyal sermaye, toplum içinde ortak hareket ruhunun inşa edilmesi ve aktivist bir ruhla bir amaç etrafında hareket edilmesi gibi toplumsal hareketlerin doğuşunda da etkili olmaktadır.

“İnsanlar bir dizi iletişim ağıyla birbirlerine bağlanmaktadır ve ortak değerleri bu iletişim ağlarının diğer üyeleriyle paylaşma eğilimindedirler, bu iletişim ağları bir kaynak oluşturmaları nedeniyle, bir nevi sermaye oluşumu gibi görülebilir. Genelde,

sonuç olarak ne kadar fazla insan tanıyor ve onlarla ne kadar ortak bir hayat görüşü paylaşıyorsanız sosyal sermaye açısından o kadar zenginsinizdir” (Field, 2008: 1).

Toplumunu oluşturan bireylerin bir araya gelerek belli bir amaç etrafında oluşturdukları gruplar bir sosyal sermaye alanı olarak işlemekte ve toplumdaki iletişim ağları bu yapılanmanın oluşması ve etkinliğinin devam etmesinde de etkili olmaktadır. Bu noktada özellikle yeni iletişim teknolojileri çok önemli bir rol üstlenmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin bir parçası olan sosyal medya (sosyal ağ siteleri, bloglar, podcastler, wikiler vb.) herhangi bir kurumsal yapının ürettiği mesajlara toplumun maruz kalmasının ötesinde, kendi fikirlerini üretebilmesi, yayabilmesi ve medyayı da bu bağlamda etkileyecek bir kamuoyunun yaratılabilmesi gücünü taşımaktadırlar.

Kişisel ve mobil bilgi teknolojilerindeki ilerleme, özellikle yüksek düzeyde bilgilenmiş, bağımsız toplulukların yeni biçimlerinin ortaya çıkması için yapısal unsurları sağlamış ve vatandaşlar ile aktivistlerin iletişim içine girdiği bu çok yönlü teknolojiler yoluyla bağlantı kuran, sosyal olarak aktif kişilerin önderlik ettiği bir dijital aktivist ruhun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla her an gelişim gösteren ve her yerde kullanılabilen mobil teknolojiler, politik ve toplumsal olaylara karşı hızlı tepki vermeyi sağlarken, işçiler, feministler, çevreci, barış yanlısı çeşitli anti-kapitalist gruplar gibi farklı topluluklarla bağlantı kurmayı sağlayan sosyal ağlar ise, anlaşma ve dayanışmanın yeni biçimlerine yönelik gerekçeleri ortaya koymakta ve sınırları aşmayı sağlamaktadırlar (Kahn ve Kellener, 2004: 89).

Bilgi iletişim teknolojilerinin etkisinde dünya ve toplumlar değişmektedir. Bu açıdan bakıldığında modernleşmenin ilk evrelerinde sistem üzerinde değişiklik yapılması istenen, karşı çıkılan konular çok farklıyken, günümüzde kolektif hareketliliğin nedenleri farklı unsurlara dayanmaktadır. Toplumsal yapı ve yaşam biçimlerinde yaşanan değişimlerin temelinde, iletişim teknolojilerinin ilerlemesi, bilgiye erişimin, paylaşımın çok daha hızlı, maliyetsiz olması yatmakta; insanlar artık birçok konuda, internet ve sosyal medya üzerinden bilgi sahibi olabilmektedirler. Sağlıklı beslenme ve yaşama, doğa, insan hakları, hayvan hakları, çocuk hakları, kadın hakları, işçi hakları,

cinsel tercihler, eğitim hakkı gibi konularda insanların farkındalığı artmaktadır. Bu konulara duyarsız kalmak, sosyal medya sayesinde neredeyse imkânsız hale gelmektedir (Önder, 2016:31).

Sosyal ağ siteleri bir sosyal sermaye aracı olarak kişilerarası ilişkilerin önemli kaynaklarından biri haline gelmektedir. İnsanlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde fiziksel dünyanın sağladığı olanaklar kadar ve bazen bunlardan daha fazla internet gibi bilgi iletişim teknolojileri ve özelde sosyal ağ siteleri topluluklara önemli avantajlar sağlamaktadır.

Facebook, Twitter gibi sosyal medya siteleri hem formal hem de informal olarak birçok gruba çok hızlı bir şekilde bir araya getirme, özellikle de herhangi bir maliyet unsuru olmaksızın içerikleri yaratmak ve yaymak gücü ve yeteneğine sahiptir. (<http://www.mediabadger.com>). Görüldüğü gibi sosyal medya desteklenen bir toplumsal dava ya da çözülmeye çalışılan bir sorunla ilgili bilgi paylaşımı ve eylem planının son derece hızlı ve çevik bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamakta, dijital aktivizm olgusunu daha da etkin duruma getirmektedir. Arzu edilen sonuçları başarmaya yardım edecek yaratıcı ve inovatif yolların bulunması, sosyal medya araçları yoluyla sürekli hareket etmenin başarılmasında anahtar rol üstlenmektedir. Mobil teknolojinin hızlı çoğalma yoluyla gelişmiş olması, blogların hızlı yayılımı, sosyal ağ siteleri ve YouTube gibi medya paylaşım siteleri, bilgi paylaşımı ve kullanıcı merkezli içerik üretimi, sosyal medyaya yönelik şartları değiştirmektedir (Mayfield III, 2011: 79).

Yeni teknolojilerin ve özelde sosyal medyanın katılımcılığı destekleyen ve kullanıcı merkezli bir yapıda bilginin yaratılması ve paylaşılmasındaki hızı ve gücü yadsınamaz. Bu noktada özellikle ortak ilgiler ve amaçlar etrafında bir araya gelen bireylerin bir kamuoyu oluşturma ve bir kanaat geliştirme adına sosyal medyadan yoğunlukla faydalandıkları görülmektedir. İnternetin insan davranışlarında değişim yaratma gücü, özellikle pasif konumdaki kullanıcıları aktif birer katılımcı haline getirme yeteneği ile de yakından ilgilidir. Bu açıdan bakıldığında bilgi iletişim teknolojileri çevrimiçi sosyal etkileşimi kolaylaştırırken, dünyanın birçok yerinde birbirinden

habersiz benzer amaçlar için çabalayan bireyleri zaman, mekan kısıtlaması olmadan sanal bir platform üzerinde bir araya getirmenin yanı sıra söz konusu amaç etrafında harekete geçmelerini sağlama gücüne de sahiptir.

Günümüzde toplumsal hareketlerin internet teknolojisi kullanılmaksızın gerçekleştirildiğinde daha az aktif ve etkili olduğu sonucuna varılmaktadır. İletişim teknolojileri aktivistler için birçok açıdan günümüzde çok önemli bir konuma gelmiştir. İletişim teknolojileri bir aktivist grup içindeki iletişimin oluşturulması ve geliştirilmesi için kanal olmakta, bilginin yayılması ve aktivist hareketlerin desteklenmesi için yardımcı olmaktadır (Kyllönen, <http://sections.ecrea.eu/CD/docs/kyllonen.pdf>, s:4). Bu durum sosyal medyanın dijital aktivizmdeki gücünü gösteren yeni gelişimlere de neden olmakta, bloglardan sosyal ağ sitelerine kadar birçok kanalda dijital aktivist gruplar varlıklarını göstermeye başlamaktadırlar.

Aktivist hareketlerde değişim için özgün, tek bir araçtan ya da büyük bir yetkinliğe sahip tek bir iletişim kanalından bahsetmek söz konusu değildir. Temelde önemli olan nokta, insanı temsil eden ve değişime zorunlu olarak dahil olabilecek nitelikte bir yapının sağlanmasıdır (Ma'anit, 2010: 22). Aktivizm niteliği gereği sosyal bir pratiktir. Toplumsal hareketler aktivistler arasında iyi bir iletişim ve işbirliği olmaksızın, yani kolektif bir güç etrafında bir araya gelinmeksizin başarılamaz. Bu süreçte bilgi iletişim teknolojileri, özellikle internet ve sosyal medya zaman ve mekan kısıtlamaları olmadan işbirliği ve birlikte hareket etmeyi kolaylaştırdığı ve içerik oluşturmada ve yaymada kullanıcı merkezli, hızlı bir yapı kurduğu için özellikle ön plana çıkmaktadır (Schultz, 2008, s:4-5).

İletişim konusunda çalışmaları bulunan Micheal Dobbs'a göre, "Facebook ve Twitter gibi sosyal medya siteleri aktivizmin kurallarını büyük oranda değiştirmişlerdir. Şüphesiz ki, internet ve sosyal medya aktivist hareketlerin insanlara ulaşmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Çünkü insanlar sosyal ağ siteleri aracılığıyla aktivist hareketleri başlatmakta, bu hareketlerden haberdar olmakta ve sürece dahil olabilmekte ve küresel

farkındalığı arttırmak adına aktivistlere uzun dönemde yardımcı olmaktadır (Buccilli, 2011).

3.2 Sosyal Medyanın Kullanıcı Merkezliliği (Web 2.0) ve Dijital Aktivizm

Dijital aktivizmin temeli olan, *bir amaç etrafında sistemli olarak işbirliği kurarak, birlikte hareket etmek ilkesi*, ancak sosyal medyanın en belirgin özelliği kullanıcı merkezli bir açık kaynak yapısı bağlamında gerçekleşebilir. Sosyal medyanın hangi türü söz konusu olursa olsun temel olan nokta, bu sanal alandaki tüm içerik oluşumlarının belirli bir amaçla bu ortamda bir araya gelmiş kullanıcılar tarafından oluşturulmasıdır ki, bu da teknolojik olarak internetin Web 2.0 teknolojisine geçişi ile mümkün hale gelmiştir.

Web 2.0, medya şirketleri ile O’Riley Media and Media Live arasında 2004’teki bir beyin fırtınası sırasında ortaya atılmıştır. İlk zamanlarda kavram, Web 1.0 dönemindeki statik web sayfalarına karşı koyan, dinamik, interaktif web sitelerini içeren web tabanlı uygulamaların geliştirilmesi için bir platform olarak düşünülmüştür. Tim O’Reilly Web 2.0’ı, internette kullandıkları uygulamalara değer eklemek için kullanıcıları teşvik eden katılımcı ve demokratik bir tasarım/yapı olarak tanımlamıştır (McPhillips, 2006:331).

Youtube ve Flickr gibi paylaşım sitelerine yönelik trafik her geçen gün artmaktadır. Web 2.0 etkisinde gelişen kullanıcı merkezli bu alanlar, toplumsal sorunlara yönelik ihtilafli durumların mercek altına yatırıldığı sosyal medya kanalları olarak, aktivistlerin propagandalarını etkin hale getirerek dikkat çekici içeriklerle (videolar, klipler vb.) yayabildikleri ortamlar haline gelmeye başlamıştır. İçeriklerin görsel ve işitsel olarak taşıdıkları dikkat çekicilik diğerlerinin fikirlerini etkilemeyi kolaylaştırdığı gibi, aktivist gruplara katılımı özendirilen bir ikna edicilik de yaratmakta ve aktivist grupların daha aktif bir yapı kazanmasına yardımcı olmaktadır. Böylesine güçlü bir iletişim ortamı olan sosyal medya araçları üzerinde bir araya gelen bu insanlar ise sanal toplulukları meydana getirmektedirler.

Günümüzün sanal toplulukları, bilginin hızlıca yayılmasına imkan verecek şekilde ve farklı zamanlarda farklı insanlar tarafından, coğrafik yakınlık gözetilmeden bir araya gelebilen yapılardır. Sosyal medya, topluluğu sürekli ayakta ve canlı tutmanın yanı sıra bilginin de güncel olarak kalmasını ve bir eyleme doğru yönelmesini sağlamaktadır (Kane vd., 2009: 3). Bu noktada sanal dünyanın toplulukları, ki bunlara aktivist gruplar da dahildir, farklı karakteristikleri ile sosyal medya üzerinden iletişimlerini başlatmakta ve amaçlarına erişmek için çabalamakta, eylem planlarını yaymak, katılımcılarını bir araya getirmek ve kamuoyunda bir farkındalık yaratmak amacıyla sosyal medyayı kullanmaktadırlar.

Sosyal medyanın en bilinen türlerinden biri olan ve kullanıcıların kendilerini, düşüncelerini, savundukları şeyleri ya da hoşlarına giden anekdotları, görüntüleri paylaştıkları alanlar olarak bloglar (sanal ortam günlükleri) en güçlü topluluk yaratıcı merkezlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Günümüzde sosyal ağ siteleri gibi kişisel bloglar üzerinden de birçok toplumsal duyarlılığın somutlaştırıldığı ve elektronik çağın aktivist ruhunun kendini gösterdiği görülmektedir.

Blogger'lar bir tür tekno-aktivist ruh ortaya koymakta ve aktivistlerin bilgi paylaşımlarında ve diğerleriyle etkileşim içine girerek fikirlerini yaymakta tercih ettikleri sosyal ağ kanallarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Blogların bu denli tercih edilmelerindeki en önemli nedenler; kullanıcının çok detaylı bir teknik bilgisi olmasa da tasarlanmalarının ve aktif şekilde tutulmasının teknik olarak kolay olmasıdır. Bloglar belirli bir konu hakkında sürekli gelişen tartışma, diyalog ve açıklama merkezlerinin dinamik bir ağı olarak görülmektedirler (Kahn ve Kellener, 2004: 93).

Bloglar gibi sosyal medyanın bir diğer aracı olan sosyal ağ sitelerinde de, belli odak konular etrafında bir araya gelmiş yakın/uzak çevrelerden kişilerin birbirleriyle sanal bir topluluk ruhu üzerinden iletişim kurmaları söz konusudur. Bu süreçte tüm sosyal medya ortamlarında belli bir konu etrafında insanların bir araya gelmeleri, fikirler paylaşmaları, arada sosyal sermayenin de etkisiyle eğer güçlü bir bağ oluşmuşsa ve etkileşim kuvvetliyse birtakım davranışsal tepkilerin oluşması beklenmektedir. Süreç

tümüyle ikna edici iletişim sürecinin bir tutum oluşturma ve o ortak tutum etrafında davranışa yönlendirme çabası bağlamında gelişmektedir. Ancak unutmamak gerekir ki, bilgi iletişim teknolojileri burada sadece araçtır. Eğer bu araçlar belli bir amaç etrafında bir araya getirdikleri sanal topluluklarda ortak bir eylem kararı yaratırlarsa, belli bir yönde davranış değişikliği ortaya çıkarırlarsa iletişim güçleri ve ikna edici yapılarından bahsedilebilir.

Sanal toplulukların kitlesele kişilerarası ikna gücüyle işleyen iletişim biçiminde, kullanıcıların tutum ve davranışlarını değiştirmek için ikna edici nitelikte bir takım deneyimlerin yaratılması amaçlanmaktadır. Deneyimin yaratılmasında, insanların yaşamları üzerinde bir etki yaratmak niyeti amaç edinilerek hareket edilmektedir. Sosyal ağların temelinde yatan kitlesele kişilerarası ikna, insanların düşüncelerini ve davranışlarını değiştirmek üzerine odaklanır (Fogg, 2008: 4-5).

Sosyal medyanın bir aracı olarak sosyal ağ siteleri ya da bloglar üzerinden de kurgulanabilen *flash mob* eylemleri de sanal toplulukların bazı sosyal hassasiyetler etrafında odaklanarak bir araya geldikleri ve ortak bir tutum paralelinde ilginç ve olağandışı olarak nitelendirilebilecek eylemler geliştirdikleri uygulamalar arasındadır ve yine sosyal medyanın iletişim gücünü yansıtmaktadır.

Sosyal medyanın yanı sıra Google gibi arama motorları da global ölçekte bilginin yerini belirlemek ve bilgiye erişmek için her zaman hazır bulunan bir kaynak olarak toplumsal hareketleri planlayan birçok kurum için gücü yadsınamaz bir araç haline gelmiştir. Bu araçların sundukları fayda, bilgiye ulaşmak kadar ortaya koydukları bilgilere rahat ulaşılmasını arzu eden organizasyonlar için çok önemli bir nitelik göstermektedir. Bir bilgi kaynağı olarak arama motorlarının taşıdıkları işlevlerin ötesinde, Google tartışmalı durumlar için bir alan haline gelmeye de başlamıştır. Bilginin yerini belirlemek için Google'ı kullanan insanların sayısı arttığı gibi, arama sürecindeki bozulma aktivizmin bir biçimi olmuştur. Google'un işleme biçiminin sayfaların düzenlenmesinde kullanılması ile aktivistler kendi düşünceleri temelinde düzenlenmiş sayfaları manipüle etmeyi sağlayabilmişlerdir. Anahtar taktiklerden biri,

spesifik arama terimlerinin kullanıldığı diğer lokasyonlardan sayfalara linkler kurmak yoluyla daha yüksek düzeyde sınıflandırılmış sayfalar yaratılmasıdır. Bu yolla aktivistler, hedeflenmiş web siteleri için yapay olarak yüksek düzeyde sınıflandırmalar yaratabilmişlerdir. Bu süreç “*Google-bombing*” olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu uygulamanın en ünlü örneği, Google’da “*çok kötü başarısızlık*” kelime grubu ile yapılan aramada George W. Bush’un web sitesinin ana sayfasına bir yönlendirme yapılması uygulamasıdır. Bu uygulama Bush’a karşı propaganda yapan aktivistlerin gerçekleştirdiği bir Google-bombing uygulamasıdır (Rolfe, <http://digitalstrategist.typepad.com>, s: 4).

Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler paralelinde ortaya çıkan sosyal medya gibi yeni iletişim teknolojileri, özellikle toplumu şekillendiren gruplar olarak sanal topluluklara yardımcı olan araçlar haline gelmektedirler. Teknolojik gelişimin sürekliliği bu araçların sosyal ağlara uyumunu da güçlendirmektedir. İletişimi, sosyal yaşam içinde birden-bire ve birden-çoğa sınırlamak yerine, daha çok işbirliğini, eylemi destekleyen ve hızlandıran çoktan-çoğa araçlar ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, yeni iletişim teknolojileri bu temel özellikleri ile küresel örgütlenmeyi hızlandıran ve kolaylaştıran bir yapı da göstermektedirler (Shirky, 2010: 139-140).

Daha çok sosyal ağlar üzerinde yapılandırılan dijital aktivizm, sivil toplumun yaşam gücüne katkıda bulunmaktadır. Sivil toplum yoluyla, hükümet ve diğer güçlü kurumlar tarafından gücün kötüye kullanılmasına engel olacak aracı kurumların düzeyi tanımlanır ve bu şekilde toplumda sorun yaratan problemlerin çözümlenmesi için toplumun kapasitesi yükseltilmiş olur. Bu noktada aracı kurum olarak değerlendirilebilecek olan meslek odaları, çalışma birlikleri, sivil toplum örgütleri paydaş niteliğindeki kurumlar, aktivist hareketlerin planlanması ve yürütülmesinde etkin roller üstlenirler. İşletmelerin ve hükümetlerin davranışlarını gözlemlerler, gücün kötüye kullanılması durumunda karşı stratejiler geliştirirler, kendi üyeleri ve genel kamuoyunda gerekli durumlarda ortak bir hareket planı ve eylem bütünlüğü sağlarlar. Özetle dijital aktivizm, gözleme, müzakere, hareketlilik ve etkili değişim için yeni bir platform sağlamıştır (Jacobs, 2005: 68-69).

3.3. Sosyal Medyada Dijital Aktivist Hareketlerin Planlanma Süreci

Sosyal ağlar üzerinde bir araya gelen aktivist gruplar belirli bir amaç için aktivist bir hareket, toplumsal bir birliktelik gerçekleştirmeyi amaçlamaktadırlar. Aktivist hareketleri oluşturan kolektif eylemlerin kurgulanması bazı temel adımlarla gerçekleşmektedir. Bu temel adımlar, belli bir amaç için toplanan aktivist bireylerin bir topluluk bilinci ile hareket etmelerini kolaylaştıracak temel stratejik yapının taktiksel düzlemini kurmayı kolaylaştırmakta ve amaca ulaşmayı da olanaklı kılmaktadır.

Gerek reel ortamda yapılandırılan gerekse dijital ortamda harekete geçirilen aktivist hareketlerde izlenen söz konusu stratejik adımlar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Brashers vd., 2002: 115-117):

- ***Kolektif Eylemin Toplumsal Gücü:*** İnsanlar, toplumsal amaç ve politikaları değiştirmek, daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak gibi hedeflerin önündeki engelleri aşmak için kolektif eylemlerde bir araya gelirler. Aktivist hareketlerde bu birliktelik ruhunu yakalayabilmek için insanların ortak duygularına seslenen temel amaçları belirlemek ve bu yönde hareket etmek gerekmektedir.
- ***Eylemi Planlama ve Uygulama:*** Aktivist bir eylemin planlanması karar alma, öncelikleri tanımlama, bireysel ve kolektif amaçları uyumlaştırma ve amaçlar arasında düzenleme yapmayı içermektedir. Planlama aşamasında aktivist hareketin başarıyla yürümesi için katılımcılar arasındaki bağı güçlendirmek, doğru ve zamanlı bilgi akışını sağlamak ve karar verici konumunda olan otoritelerle birebir etkileşimi kuvvetlendirmeyi hesaplamak önem taşımaktadır. Bu süreçte özellikle uygulamaya geçildiğinde bilgi iletişim teknolojilerinin zaman, mekan sınırlılıklarını ortadan kaldıran hızlı bilgi akışına olanak sunan niteliklerinden yararlanmanın yanı sıra uygulamada aktivist hareketlerin eyleme dökülmesi açısından sanal ortam ve reel ortam arasındaki dengeyi tutturmak çok büyük bir önem arz etmektedir.

- ***Kimliđi ve İlişkileri Yönetmek:*** Aktivist hareketlerin başarısı bağlamında benzer özellikler, kimlikler gösteren ve yaşama benzer açılardan bakan bireyler arasında yakın ilişkiler kurmak ve söz konusu aktivist hareketin kimliğini tanımlamak çok önemli bir teşvik edici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital aktivizm açısından bir tür sanal topluluk olarak da değerlendirilen aktivist gruplar, benzer kimliklere sahip, aynı amaçlar için çabalayan bireylerin bir araya gelmesi ile oluşturulmakta ve bu nitelikleri onlar arasında güçlü bağların ve ilişki yapılarının kurulmasına neden olmaktadır. Eğer aktivist grubun üyeleri arasındaki bu ilişki güçlenerek devam ederse amaçlanan hedeflere ulaşmak da kolaylaşmaktadır.
- ***Katılımın Sonuçları:*** Kolektif toplumsal hareketlerin en açık çıktıları toplumsal politikalar ve uygulamalardaki değişimlerdir. Bu değişimin sonuçları; aktivist harekete dijital ve reel düzeydeki katılımın derecesi, karar verici konumundaki kişilere ulaşıp ulaşılmadığı, çevrimiçi düzeyde bu çabaların ne kadar konu edildiğinin yanı sıra geleneksel medyada aktivist harekete yönelik ne kadar haber çıktığı ve tüm bu çabalar sonucunda amaçlanan değişimin ne oranda sağlandığı gibi birtakım somut göstergelerle ölçülebilir.

Yukarıda da dile getirildiği gibi aktivist hareketler belli birtakım aşamaların izlenmesi gereken stratejik karar süreçlerini içermektedir. Bu süreçlerde dijital aktivizm açısından göz önüne alınması gereken bazı temel konular bulunmaktadır. Bunlar aşağıda belirtildiği gibi üç temel noktada toplanabilir (Rotman vd., 2001:1):

1. Online Katılımın Karakteristikleri: 2009 ve 2010 yıllarında farkındalık ve toplumsal aktivizm kampanyaları çeşitli sosyal medya kanalları yoluyla gelişme göstermiştir. Meydana gelen değişimler; kullanıcıların online temsilleri (göğüs kanserine farkındalığın desteklenmesine yönelik toplanan yardımlar ile ilgili Facebook durumunu bildiren mesaj göndermek), çevrimiçi durumun ötesinde genişletilmiş hareket alanları yaratmak (desteklenen ya da savunulan bir toplumsal sorunu simgeleyen özel bir günde

simgesel anlamı olan özel bir kıyafet giymek) olarak sınıflandırılabilir. Dijital aktivizmde online katılımı sosyal medya, bilginin iletildiği bir araç (YouTube kampanyaları vb.), toplumsal katılımın sağlanması (Facebook grupları) şeklindeki çabaları da içermektedir. Online katılımın sağlanmasında sosyal medya kanallarının ne şekilde kullanılacağına belirlenmesi noktasında cevap verilmesi gereken birtakım sorular aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Aktivist uygulamaların başarılı bir şekilde teşvik edilmesi ya da kolaylaştırılmasında hangi teknoloji etkili olur? Teknolojinin belirli biçimleri özellikle sosyal medya, aktivist uygulamaları desteklemeye daha uygun mudur?
- Aktivist uygulamalar ve sosyal medya yoluyla aktivizm arasındaki ilişki nedir?
- Aktivizm farkındalıkları hangi yollarla destekler?
- Sivil itaatsizlik nasıl ortaya çıkar?
- Sosyal medya katılımı nasıl ele alınmalıdır?

2. *Araştırmanın Yönetimi:* Sosyal medya diğer eylemlere dönüştürülebilecek daha büyük ölçeklerde sorunlara yönelik farkındalığın geliştirilmesine yardımcı olabilecek bir yol sunar. Bu açıdan bakıldığında sosyal katılıma aracılık edecek teknolojiler etrafında bilimsel araştırmaların yapılması ve gelişmelerin takip edilmesi, daha etkin sosyal katılım uygulamalarının dijital aktivizmde planlanması ve yürütülmesini sağlayacaktır.

3. *Teorik Anlam ve Etkinliğin Değerlendirilmesi:* Var olan teorilerin iyileştirilmesi ya da yeni teoriler katılımı sağlayan teknolojilerin tasarım ve gelişmelerinin daha iyi anlaşılmasına duyulan ihtiyaçla ilgilidir. Bu katılımın teşvik edilmesi için motive edici ve ikna edici teorileri içermektedir. Aktivizm hakları elde etmek, eşitliği ya da güç dengesini kurmak gibi agresif direnişleri içerebilmektedir. Sosyal medya, farkındalığın yaratılması ve geliştirilmesine yönelik bilginin

dağıtılmasında kullanışlı araçları denemektedir. Bu noktada aşağıdaki temel sorular izlenerek ilerlemeler sağlanır:

- Etkinlik nasıl arttırabilir? Örneğin; Facebook kampanyasından dolayı göğüs kanseri için daha çok kadının test yaptırmasını sağlamak.
- Yüksek riskli, yüksek bedelli toplumsal katılımlarda çevrimiçi katılım nasıl sağlanır?
- Etkili bir katılım için online araçlar nasıl tasarlanır ve geliştirilebilir?

İnternet benzer ilgiler ve gündem etrafında çalışmak için istekli olan bireyleri bir araya getiren en kapsamlı ve etkili yollardan biridir. Bu anlamda da aktivist gruplar daha geniş bir kitleye ulaşmak ve eylemlerini daha etkin bir şekilde planlayarak uygulayabilmek adına çeşitli strateji ve modeller temelinde dijital aktivist hareketlere başlamışlardır. Çevrimiçi olarak faaliyet gösteren aktivist amaçlı kurulmuş web sitelerinin sayısı da gün geçtikçe artmaktadır.

Toplumsal sorunlara dikkat çekmek ve destek sağlamak amacıyla kurulan bu aktivist sitelerden bazı örnekler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Cannon, 2001: 2-3):

- ***The Hunger Web Sitesi*** (<http://www.thehungersite.com/>): Söz konusu site üzerinden bir tıklama ile açlığın önlenmesi, yağmur ormanlarının kurtarılması, AIDS'li çocuklara yardım edilmesi, göğüs kanseri ile mücadele, kara mayını kurbanlarına yardım sağlamak gibi farklı alanlardaki ve konulardaki toplumsal hareketlere destek olmak ve bu konularda bilgi edinmek mümkündür.
- ***Peace Action (Barış Hareketi)*** - (<http://www.peace-action.org/>): Bu site küresel çapta en büyük halk desteği ve silahsızlanmaya yönelik faaliyetler gerçekleştiren bir organizasyondur. Global ve lokal hareketlerin birlikte desteklendiği bu sitede barışı ve küresel silahsızlanmayı desteklemeye yönelik yapılabilecekler konusunda uzun bir liste de yer almaktadır.

- ***The Nature Conservancy (Doğal Kaynakları Koruma-
<http://www.nature.org/>):*** Sitenin misyonu doğal yaşamdaki bitki örtüsü, hayvanlar ve doğal kaynakların korunmasıdır. Web sitesinde çevrenin korunmasına yönelik detaylı bilgiler de yer almaktadır. Bununla birlikte, sitede ayrıca para bağıışı yapılabilecek bir alan da bulunmaktadır.
- ***World Wildlife Fund (Dünya Vahşi Hayatı Koruma Fonu-
<http://www.worldwildlife.org/>):*** WWF dünyadaki vahşi hayat ve vahşi alanların korunmasına yönelik olarak çalışan bir kuruluştur. WWF'in "Online Hareket Merkezi" arşivlenmiş eylem uyarılarını içerir. Ayrıca site üzerinden otorite niteliğindeki karar vericilerin vahşi hayatın korunması konusundaki aldıkları kararlar ve uygulamaları hakkında da detaylı bilgilere ulaşılabilir.

Aktivist grupların işletmelere yönelik karşı propagandalar gerçekleştirmeleri de söz konusu olabilmektedir. 16 Mart 2010'da Greenpeace'in Nestle'ye karşı başlattığı ve Facebook üzerinden yürütülen aktivist hareket buna bir örnektir. Greenpeace Nestle'nin Facebook sayfasına dahil olmuş ve online protestosunu bu dijital platform üzerinden başlatmıştır. Bunun yanı sıra anti-Nestle reklamlarını Youtube'a yükleyerek Nestle'nin yağmur ormanları ve orangutanların popülasyonunu tehdit eden palmye yağı kullanımını protesto etmiştir. Nestle söz konusu aktivist harekete karşı bir tepki göstermiş ve Greenpeace'in Nestle'nin Facebook sayfasından logosunu çıkarması yönünde bir uyarıda bulunmuştur. Geçmiş yıllarda reel ortamda bir takım aktivist nitelikli protestoları ile ses getirmeye çalışan ve tepkisini ortaya koyan Greenpeace, 2000'li yıllarda reel ortam kadar sanal ortamda iletişimin gücünün de bilincine varmış ve dijital aktivizmin varlığını ve etkisini kullanmaya başlamıştır. Greenpeace üyeleri Nestle'nin Facebook'taki fanlarının yer aldığı sayfaya girerek, sosyal medyanın ve internetin bilginin yayılmasındaki gücünü aktivist bir hareket için kullanmışlardır (<http://www.socialstrategy.com>).

Örneklerini sıraladığımız dijital aktivist hareketler, tekno-kültürde yeni medyanın gelişiminin politika ve kültürün yeniden yapılandırılmasını nasıl mümkün hale getirdiğini ve günlük yaşamda politikaya yeniden odaklanmayı nasıl sağladığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle dijital aktivist gruplar, politikanın ve kültürün bireyler ve grupları geniş bir perspektifte farklılaştıran bu yeni alanında görüldüğü gibi somutlaşmakta ve son teknolojiyi yeni sosyal ilişkiler ve siyasi olanakların yeni biçimlerini üretmede yardımcı olmak için kullanılmaktadırlar (Kahn ve Kellener, 2004: 93-94).

SONUÇ

Bilginin üretimi ve yayılımının zamandan, mekandan bağımsız, hızlı ve kolayca gerçekleşmeye başladığı günümüz teknoloji dünyasında, reel dünyanın varlığı kadar elektronik ağlarla çevrelenmiş ve inşa edilmiş sanal ortamın iletişim dünyası da gerçeğin bir yansıması gibi kendini yapılandırmaktadır. Bu yansımada bireyler sanal ortam içinde bilgiyi üretmekte, yaymakta, yeni bilgilere ulaşmakta, iletişim kurmakta, ihtiyaçlarını giderecek eylemler içine girmekte, kendilerini ifade etmekte ve tüm bunları da reel dünyanın sınırlılıklarından uzak kalarak gerçekleştirmektedirler.

Somut dünyanın dışında bir dünya gibi algılanan sanal dünyada, yaşamı kolaylaştıran iletişim araçları ise sosyal medya olarak da adlandırılan yeni nesil iletişim araçları olarak görülmektedir. Kullanıcının hiçbir teknolojik sınırlılıkla engellenmediği, kolaylıkla sisteme dahil olarak işletebildiği bloglar, sosyal ağ siteleri, wikiler, içerik paylaşım siteleri vb. araçlar bireylerin kendilerini anlatabildikleri, fikirlerini ortaya koyabildikleri ve diğerleriyle paylaşarak ortak hedefler etrafında eylem planları oluşturabildikleri yeni nesil araçlar arasında yer almaktadır. Bu yeni nesil araçlar sahip oldukları nitelikler ve sundukları avantajlar ile günümüzün teknolojik merkezli yaşamı içinde toplumsal hareketlerin destekçisi ve yaratıcısı konumundaki aktivistlerin de varlık alanları haline gelmiştir.

Günümüzde aktivist hareketler bilgi iletişim teknolojilerinin sunduğu avantajları göz ardı edememekte ve dijital aktivizm olgusu bu noktada kendini göstermektedir.

Toplumsal bir olaya dikkat çekmek, bu olay etrafında bir kamuoyu oluşturarak etkin bir lobi çalışması başlatmak, hem sanal ortamda hem de reel ortamda tepkilerini ortaya koyacak eylem planları oluşturmak ve bu eylem planları etrafında aktivistleri bir araya toplamak, destekçiler bulmak gibi amaçlarla sosyal medyanın dijital aktivizmde de kullanıldığı görülmektedir. Sosyal ağların hızlı ve sınırsız bilgi yayımına imkan veren doğası, dijital aktivizmin de doğasında var olan tartışmalı bir duruma tepki göstermek ve bir kamuoyu baskısı yaratmak amacına en etkin şekilde hizmet etmektedir.

KAYNAKÇA

“Activists VS. Corporations in the Social Web”,
<http://www.mediabadger.com/2011/03/activists-vs-corporations-in-the-social-web/>. Erişim Tarihi: 13.07.2011.

“Aktivizm”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Aktivizm>, Erişim Tarihi: 28.07.2011.

“Get Out of Your Urban Cocoon With Social Media”,
<http://www.mediabadger.com/2010/06/get-out-of-your-urban-cocoon-with-social-media/>, Erişim Tarihi: 13.07.2011.

“Social Movement Theories”, http://stmarys.ca/~evanderveen/wvdv/social_change/social_movement_theories.htm. Erişim Tarihi: 28.07.2011.

“Social Movement Theory”, http://en.wikipedia.org/wiki/Social_movement_theory,
 Erişim Tarihi: 28.07.2011.

AHLQVIST, Toni; BÄCK, Asta; HALONEN, Minna; HEINONEN, Sirkka (2008).
 Social Media Roadmaps Exploring The Futures Triggered by Social Media,
 Finland: Julkaisija Utgivare Publisher.

BRASHERS, Dale E.; HAAS, Stephen M.; NEIDIG, Judith L.; RINTAMAKI, Lance S.
 (2002). “Social Activism, Self-advocacy and Coping with HIV Illness”, Journal
 of Social and Personal Relationships. 19 (1), p.113-133.

BUCCILLI, David (2011). “Activism Changed by Facebook Twitter”, The Michigan
 Daily, Thursday, February, 10, p.1.

- CAMMAERTS, Bart (2007). *Activism and Media*, (Editörler), Bart Cammaerts ve Nico Carpentier. *Reclaiming The Media*, Intellect Ltd., p: 217-224
- CANNON, Lisa (2001). Section Four: The Internet Activism Getting Involved While Sitting Still, <http://fbeddle.com/technote/n03-01/activist/activist.pdf>, p:1-6, Erişim Tarihi: 12.07.2011.
- CONSIDINE, Sarah (2003). "Homepage: Internet Activism and Women", *Field: A Free Journal for Architecture*, 3 (1), p.133-141.
- CUSUMANO, Michael A. (2011). "Technology Strategy and Management Platform Wars Come to Social Media", *Communications of The ACM*, 54 (4), p.31-33.
- ELDEN, Müge ve ÖZDEM OKAT, Özen (2015). *Reklamda Görsel Tasarım: Yaratıcılık ve Sanat*, İstanbul: Say Yayınları.
- FIELD, John (2008). *Sosyal Sermaye*, (Çev: Bahar Bilgen ve Bayram Şen), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- FOGG, B. J. (2008). *Mass Interpersonal Persuasion: An Early View of a New Phenomenon*, <http://www.bjfogg.com/mip.pdf>, Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2010.
- JACOBS, David (2005). *Internet Activism and the Democratic Emergency in the U.S., Ephemera Theory&Politics in Organization*, 5 (1), p.68-77.
- JANSEN, Fieke (2010). "Digital Activism in the Middle East: Mapping Issue Networks in Egypt", *Iran, Syria and Tunisia, Knowledge Management for Development Journal*, 6 (1), p. 37-52.
- KAHN, Richard ve KELLENER, Douglas (2004). "New Media and Internet Activism: From The 'Battle of Seattle' to Blogging", *New Media and Society*, Vol: 6 (1), p. 87-95.
- KANE, Gerald C.; FICHMAN, Robert G.; GALLAUGHER, John; GLASER, John (2009). "Community Relations 2.0", *Harvard Business Review*, November, p. 2-8.

- KARAGÖZ, Kezban (2013). "Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri", İletişim ve Diplomasi, Eylül, 1, s. 131-157.
- KARIZA, Alanda (2010). "Are 'Twittering' Youth Agents of Positive Change?", UN Chronicle, No: 4, p. 27-28.
- KOFFEL, Carla; "Globalisation of Youth Activism and Human Rights", http://www.unesco.org/ccivs/New-SiteCCSVI/institutions/jpc-youth/youth-openforum/Section_for_Youth/Resources_and_tools/Other_documents_on_youth/OXFAM_INTERNATIONAL_YOUTH_PARLIAMENT/Youth_activism_and_human_rights.pdf, p:117-127, Erişim Tarihi: 12.07.2011.
- KVANSAY, Lynette; PAYTAN, Fay Cobb; HALES, Kayla D. (2009). Social Activism in the 'Blackosphere':The Jena 6 Case, (Editors), J. In Park ve E. Abels. Interpersonal and Social Patterns in Communication Technologies: Discourse Norms, Language Structures and Cultural Variables, Idea Group Inc., p.1-17.
- KYLLÖNEN, Ella; "Online Activism as Persuasive Communication", <http://sections.ecrea.eu/CD/docs/kyllonen.pdf>, s:1-11, Erişim Tarihi: 28.07.2011.
- MA'ANIT, Adam (2010). "A World Wide Web of Cahange", New Internationalist, September, p. 21-24.
- MAYFIELD III, Thomas D. (2011). "A Commander's Strategy for Social Media", Joint Gorce Quarterly, 60,1st, p. 79-83.
- MCPHILIPS, Fiona (2006). "Internet Activism: Towards A Framework for Emergent Democracy", <http://www.iadisportal.org/digital-library/internet-activism-towards-a-framework-for-emergent-democracy>. p.329-338, Erişim Tarihi: 12.07.2011.
- ÖNDER, Hatice Burcu (2016). "Dijital Kültür ve Dijital Aktivizm Karşısında Stratejik Halkla İlişkilerin Değişen Durumu", Orta Karadeniz İletişim Çalışmaları Dergisi, 1 (1), s. 29-35.
- RAJAPAT, Vijay (2009). "Social Media Trends&Growth of Digital Media", Slicon India, June, p. 28-30.

- ROLFE, Brett; “The Impact of Web 2.0 on Social Activism”, http://digitalstrategist.typepad.com/articles/paper_web2activism.pdf.p.1-9, Erişim Tarihi: 13.07.2011.
- ROTMAN, Dana; VEIWEG, Sarah; YARDI, Sarita; CHI, Ed H.; PREECE, Jenny; SHNEIDERMAN, Ben; PIROLLI, Peter; GLAISYER, Tom (2001). “From Slactivism to Activism: Participatory Culture in the Age of Social Media”, http://delivery.acm.org/10.1145/1980000/1979543/p819-rotman.pdf?ip=155.223.100.25&CFID=36217971&CFTOKEN=88808083&__acm__=1311325483_765e0564e7182dcebf1591a81ad0957b. p.1-4, Erişim Tarihi: 28.07.2011.
- SCHULTZ, Dan (2008). “A DigiActive Introduction to Facebook Activism”, http://www.digiactive.org/wp-content/uploads/digiactive_facebook_activism.pdf, p.1-15, Erişim Tarihi: 12.07.2011.
- SHIRKY, Clay (2010). Herkes Örgüt: İnternet Gruplarının Gücü, (Çev: Pınar Şiraz), İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.
- TURHAN, Durmuş Gökhan (2017). "Dijital Aktivizm", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2017/1, Sayı: 26, s. 26-44.
- UÇKAN, Özgür (2010). “Dijital Aktivizm Ne Kadar Etkili?”, Generation, 5, s: 6.
- WHELAN, James. “Online Activism: Insights to Guide Social Movement Electronic Communication”, <http://thechangeagency.org>., Erişim Tarihi:12.07.2011.
- “How Activists Use Social Media Against Corporations”, <http://www.mediabadger.com/2011/03/how-activists-use-social-media-against-corporations/>, Erişim Tarihi: 13.07.2011.
- “Case 7 The New Type of Activism”, http://www.socialstrategy1.com/wp-content/uploads/2010/03/case_studies/cs-new_activism.Pdf, Erişim Tarihi: 13.07.2011.